

УДК 008:004 + 930.85

Цымбал Аляксандр Георгіевіч

кандыдат гістарычных навук, дацэнт,
загадчык кафедры гісторыі і сацыяльных
навук
Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт
г. Мінск, Беларусь

Alexander Tsimbal

PhD in History, Associate Professor,
Head of the Department of History
and Social Sciences
Minsk State Linguistic University
Minsk, Belarus
e-mail: aleksander.g.t@gmail.com

ТРАНСФАРМАЦЫЯ ГІСТАРЫЧНАЙ ПАМЯЦІ Ў ЛІЧБАВУЮ ЭПОХУ

У артыкуле аналізуецца трансфармацыя гістарычнай памяці ва ўмовах лічбавізацыі. Разглядаюцца тэарэтыка-метадалагічныя падставы даследавання памяці, апісваюцца новыя формы рэпрэзентацыі мінулага (мемы, лічбавыя архівы, візуальныя наратывы), выяўляюцца змены ў структуры суб'ектаў памяці (дзяржава, грамадства, лічбавыя платфармы). Асаблівая ўвага нададзена рызыкам фрагментацыі, маніпуляцыі і «лічбавага забыцця», а таксама магчымасцям дэмакратызацыі і пашырэння ўдзелу ў памяці. Зроблена выснова аб неабходнасці фарміравання лічбавай гістарычнай пісьменнасці і адаптацыі навуковых падыходаў да зменлівых умоў.

К л ю ч а в ы я с л о в ы: *гістарычная памяць; лічбавізацыя; медыятызацыя; мемы; лічбавыя архівы; лічбавае забыццё; палітыка памяці; гістарычная палітыка.*

TRANSFORMATION OF HISTORICAL MEMORY IN THE DIGITAL AGE

The article analyzes the transformation of historical memory in the context of digitalization. It explores theoretical and methodological approaches to memory studies and examines new forms of representing the past, such as memes, digital archives, and visual narratives. The paper identifies changes in the structure of memory agents (the state, society, digital platforms) and focuses on the risks of fragmentation, manipulation, and «digital forgetting», alongside the opportunities for democratization and broader participation in memory practices. The study concludes with the need to foster digital historical literacy and to adapt academic tools to evolving technological environments.

К e y w o r d s: *historical memory; digitalization; mediatization; memes; digital archive; digital forgetting; memory politics; visualization of the past.*

Ва ўмовах глабальнай лічбавізацыі, калі большасць насельніцтва Зямлі мае устойлівы доступ да сеткі Інтэрнэт і штодня ўзаемадзеінічае з лічбавымі медыя, гістарычная памяць падвяргаецца значным зменам [1, с. 55]. Гэты працэс ахоплівае не толькі формы захоўвання і распаўсюджвання гістарычных ведаў, але і саму прыроду памяці як сацыякультурнай з'явы. Новыя медыя трансфармуюць каналы і механізмы перадачы інфармацыі пра мінулае, спрыяючы яе даступнасці, інтэрактыўнасці і візуалізацыі. Аднак пара-

лельна з пашырэннем інфармацыйнай прасторы назіраецца фрагментацыя гістарычнага наратыву, сціранне межаў паміж навуковымі ведамі і папулярнай інтэрпрэтацыяй, паміж фактам і выдумкай [2, с. 75].

Актуальнасць тэмы абумоўлена неабходнасцю тэарэтычнага асэнсавання новых формаў функцыянавання гістарычнай памяці ва ўмовах лічбавай эпохі. Лічбавыя тэхналогіі выступаюць як інструменты дэмакратызацыі доступу да мінулага, адначасова становячыся механізмамі яго пераазначэння і маніпуляцыі. Як адзначаюць даследчыкі, лічбавізацыя памяці звязана не толькі з захаваннем і архіваваннем, але і з «медыятызацыяй» мінулага – яго перафарматаваннем у залежнасці ад логікі лічбавых платформаў, алгарытмаў і карыстальніцкай актыўнасці [3, с. 13].

Сучасныя падыходы да вывучэння гістарычнай памяці актыўна развіваюцца ў рамках *memory studies*, у прыватнасці ў даследаваннях, прысвечаных «лічбавому павароту» (*digital turn*) і візуальнай культуры постпамяці. Асабліва ўвага надаецца дэцэнтралізацыі суб'ектаў памяці, фарміраванню лічбавых архіваў, выкарыстанню інтэрактыўных карт, краўдсорсінгавых платформаў, а таксама новым формам візуалізацыі, уключаючы, напрыклад, мемы і відэакантэнт [4, с. 29].

Разам з тым у лічбавым асяроддзі ўзмацняюцца і рызыкі, у ліку якіх распаўсюджванне фэйкаў і гістарычных скажэнняў, страта аўтэнтычных крыніц, эффект «лічбавага забыцця» (*digital forgetting*), пры якім інфармацыя аказваецца недаступнай з-за тэхналагічных змяненняў, спынення падтрымкі платформаў або алгарытмічнай фільтрацыі.

Мэта дадзенага даследавання – выявіць асноўныя тэндэнцыі і механізмы трансфармацыі гістарычнай памяці ў лічбавую эпоху.

Для дасягнення пастаўленай мэты намі сфармуляваны наступныя задачы:

- ♦ прааналізаваць уплыў лічбавізацыі на суб'екты памяці – дзяржаву, грамадства, лічбавыя платформы;
- ♦ апісаць новыя формы рэпрэзентацыі мінулага ў лічбавым асяроддзі: мемы, віртуальныя архівы, інтэрактыўныя карты, сторытэлінг;
- ♦ выявіць рызыкі, якія ўзнікаюць пры лічбавым пасрэдніцтве памяці, уключаючы маніпуляцыі, падмену фактаў і знікненне крыніц.

Такім чынам, даследаванне арыентавана на сістэмны аналіз уплыву лічбавых тэхналогій на гістарычную памяць у яе сацыякультурным і палітычным вымярэнні. Навукова-тэарэтычную аснову гэтага даследавання складаюць ключавыя катэгорыі – гістарычная памяць, палітыка памяці, медыятызацыя памяці і лічбавая эпоха, кожная з якіх мае самастойнае даследчае значэнне.

Паняцце «гістарычная памяць» ахоплівае формы калектыўных успамінаў пра мінулае, якія рэалізуюцца праз інстытуты, культурныя практыкі

і сімвалічныя формы. Згодна з Я. Асманам, памяць можа быць культурнай (структураванай, інстытуцыяналізаванай) і камунікатыўнай (заснаванай на паўсядзённай перадачы) [5]. Сучасныя даследаванні падкрэсліваюць, што гістарычная памяць з'яўляецца не пасіўным адлюстраваннем мінулага, а актыўнай рэканструкцыяй, якая залежыць ад сацыяльнага кантэксту, улады і механізмаў трансляцыі.

Паняцце «палітыка памяці» якое часта выкарыстоўваюць як сінанімічнае гістарычнай палітыцы, мае на ўвазе мэтанакіраванае ўздзеянне на фарміраванне калектыўнага ўяўлення пра мінулае праз афіцыйныя наратывы, помнікі, рытуалы, школьныя праграмы і медыя. У лічбавую эпоху палітыка памяці выходзіць за межы дзяржаўных інстытутаў: лічбавыя платформы становяцца новымі медыятарамі і фільтрамі доступу да мінулага, што патрабуе пераасэнсавання суб'ектнасці ў гістарычным працэсе.

Даследчыкі прапануюць таксама тэрмін «кіберпамяць», якую К. Штоп-Руткоўска вызначае як змест, які прадстаўляе тэму мінулага: падзеі, месцы, прадметы і людзей (як герояў, так і антыгерояў), а таксама спосабы захавання гэтага мінулага ў памяці і спецыфічныя культурныя практыкі, звязаныя з працэсам камунікацыі з дапамогай новых медыя [6, с. 132–133].

Цэнтральным у рамках гэтага даследавання становіцца таксама канцэпт «медыятызацыі памяці», які адлюстроўвае змену фокусу са зместу на форму і каналы перадачы гістарычнага наратыву. Памяць усё часцей успрымаецца праз вобразы, візуальныя наратывы і алгарытмічна адабраныя сюжэты, а не праз навукова правераныя крыніцы [2, с. 75; 4, с. 29]. Гэта звязана з працэсам постпамяці, у якім візуальныя і лічбавыя вобразы замяшчаюць асабісты вопыт або архіўныя сведчанні.

Лічбавая эпоха характарызуецца высокай хуткасцю звароту інфармацыі, мультыплікацыяй крыніц і зрухам у бок карыстальніцкай вытворчасці кантэнту (user-generated content), што прынцыпова змяняе ўмовы фарміравання гістарычнай памяці. Узнікае феномен «лічбавай памяці» – новай формы сацыяльнай памяці, якая існуе ў размеркаваным лічбавым асяроддзі і падкантрольна алгарытмам і логіцы лічбавых платформ [7, с. 16–21].

Лічбавізацыя выступае амбівалентным фактарам у развіцці гістарычнай памяці: з аднаго боку, яна дае беспрэцэдэнтныя магчымасці для дэмакратызацыі доступу да мінулага, з другога – спараджае новыя пагрозы фрагментацыі, маніпуляцыі і страты дакладнасці гістарычных наратываў.

Адным з ключавых рэсурсаў лічбавай эпохі з'яўляецца аблічбоўка архіўных матэрыялаў і стварэнне адкрытых баз даных, што пашырае доступ даследчыкаў і шырокай публікі да гістарычных крыніц. Такія праекты, як Europeana [8], лічбавы архіў «Прожито» [9] або платформы oral history дазваляюць захаваць і трансляваць мікраапаведы, раней маргіналізаваныя ў афіцыйных наратывах. Аналагічна, віртуальныя музеі, лічбавыя выставы

і інтэрактыўныя карты памяці ствараюць новыя формы візуалізацыі мінулага і спрыяюць уцягванню карыстальнікаў у працэсы «перажывання» гісторыі.

Лічбавізацыя трансфармуе саму прыроду суб'екта памяці. Калі раней дамінуючым актэрам памяці выступала дзяржава з яе інструментамі гістарычнай палітыкі, то цяпер памяць фармуецца таксама праз гарызантальныя карыстальніцкія практыкі – публікацыі ў сацыяльных сетках, краўдсорсінг успамінаў, меметызацыю гістарычных падзей [2]. Такія практыкі дэцэнтралізуюць і «дэмакратызуюць» памяць, але адначасова робяць яе больш уразлівай да скажэнняў.

Значны ўплыў на калектыўнае ўспрыманне гісторыі аказвае алгарытмічнае фільтраванне, характэрнае для лічбавых платформаў. Кантэнт, які генеруецца і распаўсюджваецца ў сацыяльных медыя, адбіраецца на аснове пераваг карыстальніка, што фармуе так званыя «фільтрацыйныя бурбалкі» (filter bubbles), у рамках якіх карыстальнікі сутыкаюцца пераважна з тым, што пацвярджае іх погляды на мінулае [10, с. 91–103]. Гэта прыводзіць да палярызацыі інтэрпрэтацый гісторыі, росту недаверу да акадэмічных версій і распаўсюджванню псеўдагістарычных наратываў.

Адным з парадаксальных выклікаў лічбавай эпохі становіцца «лічбавае забыццё» (digital forgetting). Ва ўмовах пастаяннага абнаўлення праграмаў забеспячэння, нестабільнасці анлайн-платформаў і змены фарматаў захоўвання адбываецца страта значных масіваў лічбавых даных, уключаючы асабістыя і грамадскія архівы. Як справядліва адзначае Э. Хоскінс, у лічбавым асяроддзі знікненне можа адбывацца хутчэй, чым у аналагавым, нягледзячы на ўяўную захаванасць [10, с. 91]. У сваім артыкуле «Медыятызацыя памяці» Э. Хоскінс даследуе, як медыя ўплываюць на калектыўную памяць. Ён мяркуе, што распаўсюджванне лічбавага кантэнту змяняе спосабы запамінання гістарычных падзей у грамадстве, што прыводзіць да фрагментарнага разумення мінулага [11].

Разам з тым лічбавая памяць адкрывае новыя магчымасці для інклюзіўнасці і разнастайнасці наратываў. Прадстаўнікі сацыяльных меншасцяў, лакальных супольнасцяў і посткаланіяльных таварыстваў атрымліваюць магчымасць артыкуляваць уласныя версіі мінулага незалежна ад дзяржаўнай або акадэмічнай кананізацыі. Гэта вядзе да пераасэнсавання гістарычных сюжэтаў, пашырэння рамак афіцыйнай гісторыі, але патрабуе крытычнага стаўлення да крыніц і механізмаў рэпрэзентацыі.

Лічбавізацыя памяці – гэта не проста тэхналагічны працэс, а сацыяльная і культурная з'ява, якая радыкальна змяняе спосабы абыходжання з мінулым. Яна стварае ўмовы для дэмакратызацыі гістарычных ведаў, але адначасова ўзмацняе яго ўразлівасць да маніпуляцый, страты і фрагментацыі.

Адэкватнае разуменне гэтых працэсаў патрабуе пастаяннага маніторынгу змяненняў у лічбавым асяроддзі і крытычнай рэфлексіі з боку навуковай супольнасці.

Гістарычная памяць традыцыйна фарміравалася пад уплывам інстытуцыялізаваных актараў – перш за ўсё, дзяржавы, адукацыйных устаноў, навуковых арганізацый і культурных інстытутаў. Аднак ва ўмовах лічбавізацыі змяняецца не толькі форма, але і структура суб'ектаў памяці: з'яўляюцца новыя ўдзельнікі – платформы, алгарытмы, карыстальнікі, лічбавыя супольнасці. Гэта прыводзіць да страты манаполіі дзяржавы на інтэрпрэтацыю мінулага і да канкурэнцыі за сімвалічнае панаванне ў сферы памяці.

На працягу XX ст. дзяржава адыгрывала ключавую ролю ў інстытуцыяналізацыі гістарычнай памяці праз школьныя праграмы, помнікі, афіцыйныя інтэрпрэтацыі і рытуалы. У лічбавую эпоху яна сутыкаецца з выклікам: яе інтэрпрэтацыі мінулага ўсё часцей канкуруюць з альтэрнатыўнымі версіямі, якія фарміруюцца на ўзроўні карыстальніцкіх супольнасцяў.

У адказ дзяржавы пачынаюць прымяняць інструменты лічбавай камунікацыі: ствараюцца афіцыйныя сайты, гісторыка-асветніцкія платформы, мультымедыйныя праекты і прысутнасць у сацсетках, праз якія трансляюцца кананічныя версіі мінулага. Прыкладам служыць актыўны ўдзел дзяржаўных структур у развіцці лічбавых музеяў, віртуальных тураў па мемарыяльных комплексах і YouTube-каналаў, якія асвятляюць гістарычныя падзеі.

Лічбавае асяроддзе спрыяе пашырэнню суб'ектнасці грамадства ў справе фарміравання гістарычнай памяці. Памяць становіцца не толькі аб'ектам інстытуцыянальнага ўздзеяння, але і вынікам актыўнасці карыстальнікаў: публікацыі ў блогах, вядзенне лічбавых архіваў, стварэнне тэматычных паблікаў, рэпосты і мемы фарміруюць новыя каналы трансляцыі гістарычных ведаў.

Індывідуальныя і лакальныя гісторыі, раней выключаныя з гістарычнага наратыву, атрымліваюць магчымасць быць прадстаўленымі і пачутымі. Гэта асабліва актуальна для траўматычных або маргіналізаваных тэм – генацыдаў, дэпартацый, сямейных гісторый [12; 13]. Краўдсорсінгавыя платформы становяцца арэнай для альтэрнатыўнай гістарычнай рэпрэзентацыі і пераацэнкі калектыўнай ідэнтычнасці. Тым не менш гарызантальныя формы памяці таксама ствараюць рызыкі: эмацыйная ўцягнутасць, адсутнасць верыфікацыі, непрафесійны падыход да крыніц могуць спрыяць распаўсюджванню псеўдагістарычных наратываў.

Асобнае месца займае аналіз лічбавых платформаў як новых суб'ектаў (або медыятараў) памяці. Платформы (Google, Facebook, YouTube, TikTok, X і інш.) не з'яўляюцца нейтральнымі каналамі перадачы інфармацыі – яны актыўна ўдзельнічаюць у фарміраванні памяці, кіруючы даступнасцю, бачнасцю і папулярнасцю пэўнага кантэнту.

Алгарытмы сартавання інфармацыі, заснаваныя на ўцягнутасці, клікабельнасці і перавагах карыстальнікаў, ствараюць «віральную» памяць, у якой эмацыйна афарбаваны, сенсацыйны або спрэчны кантэнт атрымлівае прыярытэт над навукова абгрунтаваным. Такім чынам, платформы не проста распаўсюджваюць памяць, але фактычна рэдагуюць яе структуру – як візуальна, так і змястоўна.

Акрамя таго, самі платформы становяцца архівамі: публікацыі, фатаграфіі, відэа і каментары, размешчаныя мільёнамі карыстальнікаў, утвараюць новую форму размеркаванай лічбавай памяці, не кантраляваную ніводным актэрам цалкам. Але гэты архіў нестабільны: ва ўмовах змены алгарытмаў, выдаленняў кантэнту і закрыцця сэрвісаў узнікае рызыка страты лічбавай спадчыны – феномен «лічбавага забыцця» [14].

Такім чынам, у лічбавую эпоху адбываецца перафарматаванне суб'ектаў памяці. Дзяржава губляе манаполію, грамадства актывізуецца, а платформы становяцца новымі цэнтрамі ўлады ў сферы гістарычнага наратыву. Гэтыя змены патрабуюць як новых тэарэтычных падыходаў, так і нарматыўных рамак для захавання цэласнасці і дакладнасці калектыўнай памяці.

У лічбавую эпоху трансфармацыя гістарычнай памяці закранае не толькі яе носьбітаў і суб'ектаў, але і формы рэпрэзентацыі мінулага, што істотна ўплывае на характар гістарычнай свядомасці. Рэпрэзентацыя ўсё часцей ажыццяўляецца ў візуальных, фрагментаваных, інтэрактыўных і карыстальніцкіх фармацях, якія канкуруюць з традыцыйнымі наратывамі, заснаванымі на крыніцах і логіцы акадэмічнай аргументацыі.

Адной з найбольш прыкметных тэндэнцый лічбавай эпохі стаў адыход ад тэкстацэнтрычнага ўспрымання да візуальна-аўдыёвізуальнай рэпрэзентацыі мінулага. Карыстальнік часцей сутыкаецца з выявамі, відэаролікамі, інфаграфікай, картамі памяці, чым з лінейным гістарычным тэкстам. Гэтая тэндэнцыя была ахарактарызавана як «візуальны паварот» у гуманітарных навуках [2, с. 75].

Візуальныя вобразы-фатаграфіі, відэафрагменты, рэканструкцыі – аказваюць больш моцнае эмацыйнае ўздзеянне, спрыяючы эмпатыі, але пры гэтым часцяком збядняюць кантэкст і спрыяюць спрашчэнню памяці. Так, выкарыстанне архіўных кадраў у TikTok або Instagram Reels суправаджаецца сучаснай гукавой дарожкай або мемам, што змяняе першапачатковы сэнс і адрывае малюнак ад гістарычнай рэальнасці.

Асабліва ўвага заслугоўвае меметызацыя гістарычных сюжэтаў – працэс ператварэння мінулага ў аб'ект гумарыстычнай або саркастычнай інтэрпрэтацыі з дапамогай інтэрнэт-мемаў. Мемы, якія лаканічныя, візуальныя і лёгка распаўсюджваюцца, становяцца эфектыўнымі сродкамі ўключэння ў памяць, асабліва для моладзевай аўдыторыі.

Аднак меметызацыя вядзе да зніжэння глыбіні гістарычнага аналізу, звязання складаных падзей да камічных клішэ і фарміраванні павярхоўнага ўспрымання гісторыі. Больш за тое, меммы могуць выкарыстоўвацца ў палітычнай барацьбе за інтэрпрэтацыю мінулага – як інструмент іранічнай дыскрэдытацыі або сімвалічнай мабілізацыі [8, с. 25].

З гэтым звязана і гульнявое мадэляванне мінулага: відэагульні, такія як *Assassin's Creed*, *Valiant Hearts* або *Hearts of Iron*, дазваляюць «перажываць» гістарычныя падзеі ў інтэрактыўнай форме. Гэта стварае ўнікальныя ўмовы для персаналізацыі вопыту, але патрабуе крытычнага аналізу, паколькі гульнявыя сцэнары рэдка адпавядаюць гістарычнай дакладнасці.

Лічбавае асяроддзе прадуквае новыя формы наратыву, адрозныя нелінейнасцю, інтэрактыўнасцю і фрагментарнасцю. У адрозненне ад традыцыйнага гістарычнага тэксту, лічбавы наратыв ствараецца і спажываецца не ў паслядоўнай логіцы, а ў выглядзе гіперспасылачнай структуры, дзе карыстальнік сам фармуе маршрут чытання. Гэта змяняе не толькі форму, але і ўспрыманне прычынна-выніковых сувязяў, зніжаючы ўзровень крытычнага аналізу.

Акрамя таго, лічбавыя платформы падпарадкоўваюць гістарычны кантэнт логіцы алгарытмічнай фільтрацыі. Тое, якія падзеі «трапляюць у стужку», вызначаецца не значнасцю, а ступенню ўцягнутасці – лайкамі, рэпостамі, каментарамі. Такая платформацэнтрычнасць прыводзіць да алгарытмічнага рэдакцыі памяці, дзе гістарычная значнасць падмяняецца лічбавай папулярнасцю.

Лічбавая культура нараджае гібрыдныя формы гістарычнага апавядання – дакументальныя падкасты, сторытэлінгавыя праекты, інтэрактыўныя лонгрыды, відэаблогі гісторыкаў і інш. Гэтыя фарматы спалучаюць элементы дакументалістыкі, наратыву, візуалізацыі і карыстальніцкага ўдзелу.

Напрыклад, платформы, накіраваныя «Арзамаса» [15], прадстаўляюць гістарычныя тэмы ў форме медыягісторый з візуалізацыяй, гукам, гіпертэкстам, каментарамі карыстальнікаў. Яны выконваюць важную асветніцкую функцыю, але пры гэтым патрабуюць высокай медыяпісьменнасці ад аўдыторыі.

Лічбавая эпоха трансфармуе рэпрэзентацыю мінулага ў бок фрагментарнасці, візуальнасці, меметызацыі і інтэрактыўнасці. Гэтыя формы дазваляюць далучаць больш шырокія аўдыторыі, але патрабуюць ад даследчыка пастаяннай крытычнай працы з крыніцамі, жанрамі і медыяасяроддзем, каб адрозніваць папулярнае ад дакладнага і навуковага, эмацыйнае ад аргументаванага і верыфікаванага.

Адначасова лічбавая трансфармацыя гістарычнай памяці спалучаецца з цэлым шэрагам супярэчлівых тэндэнцый, якія адначасова адкрываюць новыя магчымасці і спараджаюць істотныя рызыкі. Разуменне гэтых

працэсаў мае вырашальнае значэнне як для гістарычнай навукі, так і для фарміравання ўстойлівай культурнай і грамадзянскай самасвядомасці ў грамадстве.

Адной з галоўных рызык лічбавай эпохі становіцца фрагментацыя гістарычных ведаў. Ва ўмовах гіпертэкстуальнасці і платформавай логікі карыстальнікі часта спажываюць інфармацыю не ў выглядзе цэласных наратываў, а ў выглядзе разрозненых фрагментаў – кліпаў, мемаў, кароткіх відэаролікаў. Гэта вядзе да зніжэння здольнасці да рэканструкцыі прычынна-следчых сувязяў, разумення храналогіі і кантэксту.

Не менш значным выклікам з'яўляецца маніпуляцыя памяццю ў лічбавай прасторы. Лічбавае асяроддзе прадастаўляе зручныя інструменты для стварэння псеўдагістарычных наратываў, у тым ліку ў мэтах прапаганды, дэзінфармацыі або палітычнай мабілізацыі. Выкарыстанне ботаў, фабрыкацыя малюнкаў (deepfakes), масіраваныя кампаніі ў сацсетках фармуюць скажоную версію мінулага, якая распаўсюджваецца хутчэй, чым акадэмічна абгрунтаваныя версіі гісторыі.

Дадатковую пагрозу ўяўляе феномен «лічбавага забыцця» – страта гістарычнай інфармацыі ў выніку тэхналагічных змен, выдалення кантэнту, закрыцця платформаў або змены алгарытмаў. Лічбавае асяроддзе ілюзорна падаецца надзейным архівам, але на справе яно вельмі нестабільнае.

Нягледзячы на рызыкі, лічбавая эпоха дае і ўнікальныя магчымасці для дэмакратызацыі і інклюзіўнасці гістарычнай памяці. Прадстаўнікі лакальных супольнасцяў, сацыяльна выключаных груп, меншасцяў атрымліваюць голас і платформу для выражэння сваёй гістарычнай перспектывы. Гэта спрыяе стварэнню плюралістычнага падыходу да гісторыі і перагляду ранейшых іерархій памяці.

Шырокая даступнасць лічбавых рэсурсаў – архіваў, баз даных, візуальных і інтэрактыўных матэрыялаў – дазваляе далучаць у гістарычную камунікацыю значна больш шырокія аўдыторыі, уключаючы моладзь, школьнікаў, прадстаўнікоў неакадэмічнай супольнасці. Пры належнай медыяпісьменнасці гэта спрыяе росту гістарычнай культуры.

Лічбавая асяроддзе таксама стымулюе інавацыі ў фарматах прадстаўлення гістарычных ведаў. Праекты, якія аб'ядноўваюць сторытэлінг, візуалізацыю, інтэрактыў і элементы гульні, дазваляюць выбудоўваць больш складаныя і персаналізаваныя формы адносін да мінулага. Пры гэтым асаблівае значэнне набывае задача інтэграцыі прафесійных гістарычных ведаў у лічбавыя фарматы – ад відэаблогаў і падкастаў да кросплатформавых адукацыйных праектаў.

Такім чынам, лічбавая эпоха радыкальна змяніла парадыгму функцыянавання гістарычнай памяці. Ва ўмовах глабальнай медыятызацыі, платформавай логікі і фрагментацыі інфармацыі гістарычныя веды губляюць сваю

ранейшую інстытуцыянальную манаполію і ператвараюцца ў дыскусійную, гнуткую і шматгалосую прастору. Лічбавізацыя не толькі пашырыла доступ да крыніц і ўключыла ў памяць раней выключаныя галасы, але і спарадзіла сур'ёзныя выклікі – ад маніпуляцый і скажэнні да знікнення інфармацыі.

Лічбавая трансфармацыя памяці мае сістэмны характар: яна закранае суб'ектаў памяці (дзяржаву, грамадства, платформы), змяняе формы рэпрэзентацыі мінулага (візуальныя, меметычныя, гейміфікаваныя), а таксама нараджае новыя механізмы архівавання, камунікацыі і палітызацыі гістарычных ведаў.

Гістарычнай навуцы неабходна распрацаваць інструменты крытычнага аналізу і адаптацыі да новай медыярэальнасці. Актуальнай задачай становіцца фарміраванне лічбавай гістарычнай пісьменнасці, у якую ўваходзяць не толькі навыкі інтэрпрэтацыі крыніц, але і разуменне алгарытмічных фільтраў, візуальных кодаў і сеткавай логікі. Толькі пры гэтай умове магчыма захаванне ўстойлівай, шматмернай і адказнай культуры гістарычнай памяці ў ХХІ ст.

ЛІТАРАТУРА

1. *Грибан, И. В.* Историческая память в эпоху цифровизации: новые возможности и проблемы сохранения / И. В. Грибан, О. Н. Грибан // Интерпретационное насилие над исторической памятью и формирование культуры политического мышления: материалы междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 29 октября 2021 г. – Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2021. – С. 55–60.
2. *Артамонов, Д. Б.* Политика памяти в интернет-мемах: от визуализации истории к фейкам / Д. Б. Артамонов, С. В. Тихонова // Полис. Политические исследования. – 2022. – № 2. – С. 75–87.
3. *Дадаева, Т. М.* Цифровая историческая память и гражданская идентичность студенческой молодежи в регионе / Т. М. Дадаева, О. А. Богатова // Society and Security Insights. – 2024. – Т. 7, № 1. – С. 13–26.
4. *Петров, Н. В.* Цифровые архивы частной памяти / Н. В. Петров // Шаги/Steps. – 2021. – Т. 7, № 1. – С. 29–56.
5. *Ассман, Я.* Культурная память: Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности / Я. Ассман / Пер. с нем. М. М. Сокольской. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 368 с.
6. *Штон-Рутковска, К.* Киберпамять, или о чем мы не помним в сети. Анализ локальной памяти: Белосток и Люблин // Социологические исследования. – 2015. – № 4. – С. 130–139.
7. *Зубанова, Л. Б.* Цифровая память в пространстве мемориальной культуры: образы прошлого в медиа-технологиях будущего // Челябинский гуманитарий. – 2020. – № 3 (52). – С. 15–22.
8. Discover Europe's digital cultural heritage // Europeana. – 2025. – URL: <https://www.europeana.eu> (дата обращения: 11.05.2025).

9. Центр «Прожито» ЕУСПб создает цифровой архив личных документов из частных собраний. Материалы оцифровываются силами участников-волонтеров, к сообществу которых может присоединиться каждый. // Прожито. – 2025. – URL: <https://prozhito.org/> (дата обращения: 11.05.2025).
10. *Hoskins, A.* Digital network memory / A. Hoskins // A. Erll, A. Rigney (eds.) *Mediation, Remediation, and the Dynamics of Cultural Memory.* – Berlin: De Gruyter, 2009. – P. 91–106.
11. *Hoskins, A.* The Mediatisation of Memory // *Save As ... Digital Memories* / под ред. J. Garde-Hansen, A. Hoskins, A. Reading. – London: Palgrave Macmillan, 2009. – С. 27–43.
12. Архив свидетелей Минской исторической мастерской // Историческая мастерская. – 2025. – URL: <https://zeitzeugenarchiv.gwminsk.com/> (дата обращения: 11.05.2025).
13. *Horsti, K.* Communicative memory of irregular migration: The re-circulation of news images on YouTube / K. Horsti // *Memory Studies*, 2017. – Vol. 10, № 2. – P. 112–129.
14. *Gustafsson, K.* Chinese collective memory on the Internet: Remembering the Great Famine in online encyclopaedias / K. Gustafsson // *Memory Studies*, 2019. – Vol. 12, № 2. – P. 184–197.
15. Арзамас. – 2025. – URL: <https://arzamas.academy/> (дата обращения: 11.05.2025)

Поступила в редакцию 16.05.2025